

המילה האחרונה

צילום מתוך: סיגלית לנדאו, DeadSee, 2005, וידאו, 11:39 דקות. בסרט פקעת של 500 אבטיחים נפרמת לאטה, והאמנית הערומה צפה מעליה.

לא מפריע. לשמחתי הם התאהבו ברעיון. בסיבוב השני, יחד עם הגלריסט והאוצר של הביתן מפריז פגשנו את בעלי חברת האשלג בירדן. לצערי, מכיוון שלמעשה החברה כבר לא ירדנית, אין להם סנטימנטים לאזור, והם לא היו מעוניינים לעשות משהו כמוחה חריגה שלא מכניסה להם כסף.

ללא גשר לצעוד עליו, הייתי נחושה לשוט לירדן בסירה, אך גם השיט לא צלח. האישור שקיבלתי היה להגיע רק עד אמצע הים, ואני בחרתי נקודה במשולש הגבולות הימיים של ישראל, ירדן והרשות הפלסטינית. ביום השנה ה-20 להסכם השלום עם ירדן הנחנו על גבי מצוף שם מגש, עם כנאפה שהביא ידיד ירדני מעמאן. כך, הפך רעיון הגשר לאי. האי מתוכנן לקבל צורה של גשר. גשר מלח צף באורך 50 מטר בלב הים, משום מקום אל שום מקום. בשל העומק הרב הוא לא יהיה מעוגן, אך ננסה לייצב אותו. יתכן שהוא לא יישאר שם באופן קבוע, ואולי יופיע יום אחד באחד החופים.

ים שאינו חי לא ימות

ריאיון עם סיגלית לנדאו

אמנית פיסול, וידאו ומיצב, המרבה ליצור בים המלח. בין השאר, ייצגה את ישראל בביאנלה בוונציה (2011); וערכה תערוכת יחיד ב-MoMA בניו יורק (2008).

ריאיון: שחר בוקמן

ש: מה הפרויקט העיקרי שאת עובדת עליו כיום בים המלח?

במהלך סיור הכנה לביאנלה צעדתי על הגשרים בוונציה, וחשבתי שגם לים המלח צריך להיות גשר – גשר מלח בין ישראל לירדן. אני יודעת שבניית גשר באמצע הים היא רעיון שאפתני, ולכן פניתי למהנדסי המפעלים בירדן בהצעה שנבנה גשר קטן בין ברכות האידיי שלהם לבין אלה הישראליות, במקום שנחל צין

לים המלח.

אמנם אנחנו לא מצליחים למנוע את נסיגת הים, אבל כדאי שנתעד אותה. ניסיתי, ללא הצלחה עד כה, לגייס משאבים להצבת מצלמה שתתעד את נסיגת המפלס, כפי שבקטבים מתועדת המסת קרחונים עקב ההתחממות העולמית.

ש: מעבר למיצוי האמנותי, ים המלח הוא סביבה קיצונית. הוא רחוק מלהיות מקום אידאלי ליצירה.

אחרי שאני מסיימת פרויקט בים המלח, אני בדרך כל מרגישה שמצייתי את היצירה בו, אבל בסופו של דבר אני בכל זאת חוזרת אליו. זו התעקשות שלי אל מול משהו שלא ניתן לנצחו. העבודות שאני עושה בים המלח דורשות צוות גדול של אנשים בעלי סיבולת שלא תתואר. צלילה בים המלח היא מהדברים המתאגרים שיש - המים חמים, עכורים, וכמובן בעלי כושר ציפה גבוה מאוד. מלכתחילה קשה מאוד לצלול בתוכם, אך להצליח להוציא צילום איכותי - זה דורש מוטיבציה שסכף לא יכול לקנות אותה, ומתאפשר בזכות שותפות יצירתית עם בן זוגי, יותם פרום. בוא לא נייפה את זה. כשאנחנו חוזרים מים המלח לסטודיו ביפו, אנחנו מרגישים שאנחנו רוצים למות. אין ציוד שמגיע איתנו מים המלח שלא נגוע בחלודה ובמוות. המלח אוכל את הכול - את המכשירים, את הבגדים, את הנעליים, את המכונית ואת הנשמה. את הכול צריך מיד לשטוף במים רגילים ולשמן.

ש: למה את חוזרת שוב ושוב לים המלח?

אני משוגעת על הים ועל האנשים החיים לחופו. למי שגדל כמוני בירושלים, ים המלח היה הים שלנו. יש לי זיכרונות ילדות של

הכנת DeadSee, 4.8.2004. רפסודת האבטיחים מצולמת ממנון | צילום: אמנון זלשטי

ש: למה התחלת ליצור בים המלח?

תחילת הקשר האמנותי שלי עם ים המלח הייתה ב־2003, כפסלת המתעדת את עצמה במיציג וידאו. גיליתי תופעות שאין לי אפשרות לפסל, ואין לי יכולת לשחזרן בים אחר. בתחילת דרכי הכנסתי אובייקטים לים, ולעתים, מתוך שאפתנות יתר והערכה אופטימית של הכוחות הפועלים בים (כגון כוח ההיצמדות לקרקעית), הכנסתי דברים גדולים מדי שלא יכולתי להוציא. כל שנה אני ממציאה דברים חדשים, וצופה בתופעות חדשות. תוך כדי צילום ההפקה המונומנטלית של DeadSee עם 500 האבטיחים למדתי, שכלל שמדרימים באגם הצפוני, המליחות עולה ואופי הגבישים משתנה. יש אמנים המגדלים גבישים בסטודיו, אבל כשהתנסיתי בכך בעצמי לא הגעתי לתוצאות מספיק מעניינות. יש הרבה משתנים שמשפיעים על אופן גידול הגבישים, ואותי מעניינים יותר המשתנים הפועלים בים (למשל, ההבדל באופי הגבישים בין קו המים לקרקעית, השפעות זרימה ושאובות).

שמת בים חפצים שהושקעה בהם הרבה עבודה מקדימה. מכיוון שידעתי שהחפצים אמורים להיות מוצגים בביאנלה, לא יכולתי להרשות לעצמי שהם ייגנבו, ולכן השקענו במנגנוני אבטחה לא מתוחכמים ונעזרנו בשומרים בדואים. באמנות יש הרבה דברים טכניים, אבל כשהאמנות נעשית כשיתוף פעולה עם הטבע, חובה לקבל את החומרים בעוצמתם, ולהצטנע.

ש: האמנות שלך היא אמנות מבוססת מדע (research based art)?

כן, אבל המחקר שלי אינו אמפירי כמו של חוקר, אלא פנומנולוגי. כשעבדתי על פרויקט גדול, ויכולתי, מבחינה כלכלית, להרשות לעצמי לעבוד עם מדען (מהתחום של שימור וציפוי חומרים), ראיתי שבפועל הוא מאבד את הידיים והרגלים. היות שים המלח הוא מקום ייחודי, המדען פעל בשיטה של ניסוי וטעייה, אך האמת שאנחנו עושים את זה לא פחות טוב ממנו.

למקום ספציפי יש פוטנציאל לחבר דיסציפלינות. ביליתי שעות רבות ומשמעותיות עם ד"ר אלי רז (גאולוג, ביולוג, חבר קיבוץ עין גדי - ש.ב.), שבין השאר, חזה את היווצרות הבולענים, ואף כמעט קיפח את חייו באחד מהראשונים שנפערו. רדפתי אחרי גופים שונים שיוציאו שוב את ספרו (ספר ים המלח - ש.ב.) בהוצאה חדשה ומעודכנת, אך ללא הצלחה.

אני מרגישה חוסר עצום בכך שאין לים המלח מרכז מבקרים. בונים עוד מלונות, מרחצאות או קניון, אך נוצר פער לא ייאמן בין האתר כתופעה למחקר וכמטפורה "חיה", לבין מה שיש שם בפועל. אגב, עוד משהו שלא הצלחתי בו, זה להקים אתר אינטרנט שירכז את הידע על ים המלח. ידע מדעי נוטה להיות ממוקד, ודווקא על ים המלח יש ידע רחב. אולי צריך להקים אגודת ידידים

אך המפלס רק יורד. אין לי כוונה לזעוק זעקה מגויסת. המקום הוא חלק ממני, ואני חלק מהמקום. אני בן אדם שמגיב, שחלק גדול מהשנה נמצא בים המלח, וחווה את גורלו. דווקא כשאתה מאוד מחויב, אתה לא יודע באמת מה לעשות. יש לי רק כוונה לתת ביטוי להווייה שלי. את הגשר אני רוצה לבנות.

טבע במצב אחר, מהתקופה שעוד לפני המצאת המילה 'בולען': ים המלח הנושק לכביש 90, שמורת עין פשח'ה כמקום צבעוני שהוא מופת לביולוגיה דולאומי. בים המלח יש קסם קוסמי: יבשות זזות, מפגש היסטורי ופרה-היסטורי של תרבויות ממזרח וממערב המתחככות אחת בשנייה. ים המלח הוא סימפטום - למי שאנחנו ולמה שאנחנו.

גשר גבישי המלח, 2015. הדמיה 3D. "גשר משום מקום לשום מקום".

ש: כשאת יוצרת בים המלח האם אחת ממטרותיך היא העלאת מודעות?

מטרה? ממש לא. קודם כול, כשהאמן יוצר הוא לא יודע אם היצירה שלו תגיע לקהל רחב. נכון שכאשר אני מצליחה, זה מאפשר לי ועוזר לים להגיע לקהל, לשיחות או להרצאות, ואז לספר על החלום, על תהליכים, על העשייה האמנותית, וגם - לבכות ולקונן על מצבו של ים המלח. גם זו אמנות. גם מדע יכול לקונן. מה בכלל אפשר לעשות להעלאת מודעות לדבר שממשלה אחרי ממשלה יודעות ונכשלות בו? אני מוכנה לשבות רעב. זה יעזור? המודעות נעה בגלים - עולה (למשל בזכות פעולות כגון צליחת ים המלח, סשן צילומים של ספנסר טוניק וכדומה) ויורדת,

על הכריכה הקדמית:

תמונת השער לקוחה מתוך סדרת צילומים תזימיים, שנעשו בים המלח, המתעדת תהליך התגבשות גבישי מלחים על גבי שמלה לאורך פרק זמן של שנתיים. לעבודתם של סיגלית לנדאו ויותם פרום נלקח העתק השמלה החסידיית של הדמות לאה מהמחזה 'הדיבוק', שגילמה במשך 40 שנה השחקנית האגדית חנה רובינא, בתאטרון הבימה. האלכימיה של התגבשות גבישי המלח שינתה את צבע השמלה - מהצבע השחור של שמלתה של לאה, המסמל אבל ושיגעון, לצבע הלבן המיועד מלכתחילה לשמלת כלה, כלת מלח. עבור לנדאו, שמעולם לא התחתנה, שמלת הכלה מסמלת את שמלת הכלולות שלה עצמה, שליצירתה היה שותף פרום, בן זוגה לחיים.

על הכריכה האחורית:

ברכות בשטח כולל של כ־60 קמ"ר עוברות שיקום אקולוגי כדי שיוכלו לתפקד כבתי גידול לחים באזור המושפע ממחזור הגאות והשפל. השיקום יצא לדרך ב־2009, לאחר רכישת השטח מתעשיות המלח על ידי המדינה וקרנות פרטיות.

Cris Benton. מחווה לרותקו - עיון מחודש, 2009-2014. ברכת מלח (בצהוב) חמש שנים לאחר תחילת שיקומה.

